

12. Мерло-Понти М. Феноменологія сприйняття [Текст] / Морис Мерло-Понти // От «Я» к «Другому» : Сб. переводов по проблемам интерсубъективности, коммуникации, диалога / Ред.-сост. Т.В. Щитцова. — Минск : Менск, 1997.
13. Мерло-Понти М. Временность [Текст] / Морис Мерло-Понти. — М. : Наука, 1991.
14. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества [Текст] / Михаил Михайлович Бахтин. — М. : Искусство, 1979.
15. Тиллих П. Избранное. Теология культуры [Текст] / Пауль Тиллих. — М. : Юрист, 1995.
16. Камю А. Счастливая смерть : Роман; Посторонний : Повесть; Чума : Роман; Падение : Повесть; Калигула : Пьеса; Миф о Сизифе : Эссе; Нобелевская речь [Текст] / Альбер Камю. — М. : Фабр, 1993.
17. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики [Текст] / Алексей Николаевич Леонтьев. — М., 1981.
18. Вебер М. Избранные произведения [Текст] / Макс Вебер. — М. : Прогресс, 1990. — 805 с.
19. Бурдьё П. Структура, габитус, практика [Текст] / Пьер Бурдьё // Журнал социологии и социальной антропологии. — 1998 — Т. 1. — № 2.
20. Бурдьё П. Начала [Текст] / Пьер Бурдьё. — М. : Socio-logos, 1994.

УДК 316.0

Кучер Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка факультет соціології, аспірантка

## ФІГУРАТИВНА СОЦІОЛОГІЯ В ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

*У статті розкривається пізнавальний потенціал концепції ерптіон соціальних фігурацій Н.Елісса в дослідження соціальних змін.*

**Ключові слова:** соціологія, цивілізація, соціальна зміна, соціальна фігурація.

*В статье раскрывается познавательный потенциал концепции социальных фигураций Н.Елиасса в исследовании социальных изменений.*

**Ключевые слова:** социология, цивилизация, социальное изменение, социальная фигурация.

*The cognitive potential by N. Elias's social figuraration conception of social change is investigated in the article.*

**Keywords:** sociology, civilization, social change, social figuraration.

**Актуальність теми дослідження.** В сучасній соціології актуальними є проблеми дослідження дій, що відбуваються в суспільстві та ведуть до непередбачуваних та незапланованих соціальних змін. Фігуративна соціологія пропонує пояснити соціальні зміни за допомогою аналізу не лише ситуацій та процесів теперішнього, а й беручи до уваги довготривалий, цивілізаційний процес. **Метою** даної статті є аналіз концептуальних можливостей фігуративної соціології в дослідженні соціальних змін. Зважаючи на слабку представленість концептів фігуративної соціології у вітчизняному просторі соціологічного теоретизування, ми намагатимемося порівняти фігуративну соціологію з іншими теоріями та визначити що нового пропонує цей підхід стосовно процесуального аналізу соціальної реальності.

Фігуративна, або образна соціологія, з'явилась в 30-і роки ХХ століття. Її появу пов'язують з працями німецького соціолога Норберта Еліаса, зокрема з його роботою "Процес цивілізації: соціогенетичні та психогенетичні дослідження", яка вперше вийшла в 1939 році, але залишилась непоміченою в

науковому світі. Фігуративна соціологія синтезує в собі міждисциплінарні риси гуманітарних наук, - в ній можна знайти ідеї школи Анналів (історія), психоаналіз Фрейда (психологія), культурологічний опис суспільств та інші напрямки в гуманітарних науках. Синтез різних дисциплін, який використовується в фігуративній соціології, притаманний і для школи Анналів. "Метод нової (глобальної історії) науки повинен синтезувати можливості різних дисциплін, які вивчають різноманітні аспекти соціального життя людини і саму людину як соціальної істоти" [1].

Фігуративна соціологія описує довготривалі процеси суспільства, аналізує історичні явища та події. Дослідження такого об'єкту відносить її до історичної соціології. Та, наприклад, відомий представник історичної соціології Ч.Тіллі не відносить теоретичні погляди Еліаса до цього напрямку. Він пише, що праці Н.Еліаса, як і Е.Валерстайна та Б.Мура "належать до загального спадку історії і соціальних наук, а не до звуженого поля історичної соціології" [2].

Фігуративна соціологія націлена на дослідження процесів та явищ, які існують в динаміці, в русі. Еліас пише, що "усі явища та процеси не можуть бути досягнуті в статичній формі" [3, с. 151]. Він вважає це теоретичною упередженістю. Водночас вчений не є прихильником історичного релятивізму, в якому історію бачать як одну постійну зміну. Еліас вважає, що "необхідно цю зміну розкласти на складові, з'ясувати будову цієї зміни" [3, с. 153]. За допомогою таких дій можна встановити послідовність історичних змін, а також виявити їх механізми. Але досліджувати її потрібно в цілісності.

Дослідження Європейської цивілізації Еліасом, дало можливість прослідкувати тенденції розвитку та зміни у суспільстві минулих епох. Історична соціологія зосереджує увагу на аналізі структурних трансформацій, на безперервному процесі розвитку суспільства, але не на окремих історичних періодах. Саме безперервність процесу відрізняє історичну соціологію від історії, в останній робиться акцент не на процесі, а на хронології [4]. Такої ж точки зору і Гоудсблом. Він вважає, що процес є постійним, який може зв'язати та пояснити події, натомість стадії (фази), які описуються в історії – цього зробити не можуть, вони лише можуть упорядкувати події та представити їх в хронологічному порядку [5].

До розгляду суспільних трансформацій в історичному контексті соціологи зверталися неодноразово. Перша спроба поєднати історію та соціологію належить класикам соціології – К.Марксу, М.Веберу, Ф.Тьоннісу та ін.. Як зазначає Ч.Тіллі: "соціологія XIX століття складалася з історичного критицизму – спроб знайти краще рішення дилем часу і загального напрямку розвитку людства шляхом постановки теперішнього в рамки тривалих масштабних соціальних процесів" [2]. Представниками "сучасної" історичної соціології є – І. Валерстайн, Н.Еліас, Б.Мур. Вони доводили, що соціальні зміни мають розглядатись саме в історичній перспективі, оскільки лише методологія історичної соціології може описати, пояснити та спрогнозувати явища та процеси соціальної реальності. При цьому дослідники або зосереджуються переважно на макрорівні (К.Маркс, Б.Мур, І.Валерстайн), або застосовують комплексний аналіз змін, що охоплює макро та мікро зрізи соціальної реальності (Н.Еліас).

Фігуративна соціологія зосереджує увагу на змінах в тривалому, цивілізаційному процесі. Опис цивілізаційних змін (на європейському просторі) відноситься не лише до культурологічної сфери суспільства. Еліас досліджує також і питання економіки та політики. Цивілізаційні зміни стосуються всіх сфер людської життєдіяльності, їх структури. Оскільки зміни відбуваються в усіх сферах, то фігуративна соціологія намагається їх і охопити, запроваджуючи концепт фігурацій. Фігураціями можуть виступати як окремі групи, так і суспільства загалом. Основними ознаками фігурації є наявність взаємозв'язків між об'єктами, їх сплетення та поступова змінюваність в процесі розвитку цивілізації.

Цивілізаційні зміни, на думку Еліаса, стосуються структур в суспільстві, які є необхідними, щоб забезпечити соціальний порядок. Еліас зауважує, що нічого в цьому світі не можна вважати завершеним, ані структуру, ані людину. Структура існує в цивілізаційному просторі, а отже, вона знаходиться під впливом соціальних змін, тому вона підвладна трансформаціям. Парсонс наполягав на іншому. Він вважав структури укоріненими, постійними, тими елементами соціальної системи, які не піддаються змінам та, які забезпечують стабільність і порядок.

Відмінності між теоретичними побудовами Еліаса та Парсонса відбивають вже їхні ключові концепти. Поняття соціальної системи, яке використовує Парсонс, Еліас вважає недосконалим, оскільки, розглядаючи макро об'єкти, структурний функціоналізм не враховує, що вони складаються з людей: "Окремі люди разом утворюють фігурації різного виду і суспільства, та суттю є ніщо інше, як фігурації взаємозалежних людей. В цьому контексті ще використовується поняття "система". Але поки ми не мислимо соціальні системи як системи, які складається із людей, ми, користуючись цим словом, знаходимося в безповітряному просторі" [6, с. 30]. Введене Еліасом поняття "фігурація" по-перше, долає протиставлення між соціальним та індивідуальним. По-друге, воно відображає активну роль особистості у творенні соціальної реальності. Індивіди за допомогою своєї діяльності та взаємозв'язкам, утворюють мережу взаємовідносин. Взаємовідносини між суб'єктами не є однаковими, вони вибудовуються в залежності від розподілу влади.

Отже, поняття фігурації відображає організовані утворення, які мають внутрішні структури; вони також підтримують зовнішні структури, будучи взаємозалежними з іншими фігураціями. У Н.Еліаса структури не є сталими, вони творяться внаслідок постійних взаємодій між індивідами, утворюючи нові й нові мережі, сплетення об'єктів. Структури, які існують в фігураціях та між ними, одночасно творять та змінюють порядок, разом з тим підпорядковуються йому. "Фігурації – це конкретні соціальні структури, які виникають в процесі міжособистісної взаємодії, відносно стабільні, але змінювані в часі" [7, с. 65].

Варто зазначити, що існують і схожі риси між структурним функціоналізмом та фігуративною соціологією. По-перше, принцип цілісності. Соціальні системи (групи, інститути, суспільства), на думку Т.Парсонса, є цілісними та тяжіють до стану рівноваги. Їхні частини (підсистеми), виконуючи різні функції, забезпечують кордони системи, а умовою розвитку її є цілісність. Еліас також вважав цілісність необхідною для існування фігурацій. Цілісність

ним розглядалась як взаємозалежність між суб'єктами і об'єктами. Одна з відмінностей від системної теорії в тому, що в фігуративній соціології оточуюче середовище може впливати на фігурації, завдяки принципу взаємозалежності як на макро, так і на мікро рівнях. По-друге, в системі та фігурації об'єкт може розглядатись в якості суб'єкта. Т.Парсонс зазначає, що система може бути і об'єктом, і суб'єктом одночасно, "оскільки соціальна система утворюється інтеракціями людських індивідів, то кожен учасник є одночасно і діячем (який володіє визначеними цілями, ідеями, установками і т.д.), і об'єктом орієнтації як для інших діячів, так і для самого себе" [8]. Такою ж є ситуація і в фігуративній соціології: фігурація є процесом взаємозалежності між індивідами, де кожний учасник є суб'єктом, активним діячем, який може змінювати відносини, і водночас – об'єктом, на який орієнтуються інші індивіди.

З розвитком та реконструкцією ідей Парсонса у 80-і роки, з'являється новий напрямок соціологічного теоретизування – неофункціоналізм, представниками якого були Дж.Александр, Н.Луман, П.Коломі та інші. Дж.Александр намагався по-новому синтезувати дії, порядок, культуру та соціальну структуру, показати їхню взаємопов'язаність. Він вважав, що всі ці частини мають однаковий важливий вплив на систему. Якщо Парсонс застосовує в своєму теоретизуванні системний підхід, то Александр поєднує системний з історичним підходом. Та на цьому Александр не зупиняється. Будучи прихильником макросоціологічного аналізу він звертає увагу на мікросоціологічний напрямок та починає розвивати культуральну соціологію [9]. Порівнюючи її з соціологією культури Т.Парсонса Дж.Александр робить висновок, що остання є обмеженою, слабкою. І в першому, і в другому випадку культура є важливою складовою суспільства, але в культуральній соціології культура "представлена як складний текст, який непомітно впливає на суспільне життя" [10, с. 57], а в соціології культури "розглядається культура як щось зовнішнє, відокремлене від домінуючого сенсу і пояснює її як щось залежне, що перебуває під впливом "важких" змінних, але не як незалежну" [10, с. 57].

Схожість між неофункціоналізмом та фігуративною соціологією полягає насамперед у розумінні ролі людини в соціальній системі. Александр вважає, що людина є вільною від дійсності та може змінювати, конструювати як себе, так і навколишній світ. Для Еліаса, людина – це взаємозалежний суб'єкт, який змінюється сам під впливом структур з одного боку, і, водночас, може змінювати їх за допомогою своєї діяльності. Основою для взаємовідносин є взаємозалежність. Вона ґрунтується на свободі кожного з об'єктів (суб'єктів), границі яких пересікаються та утворюють сітку. Взаємозалежність – це зв'язок між деякою кількістю об'єктів (суб'єктів), в якому всі сторони відчують потребу в іншій. Взаємовідносини між об'єктами основані не лише на допомозі однієї сторони іншій; як в середині фігурації, так і між ними існує баланс дії та протидії, тобто баланс між узгодженістю та конфліктом об'єктів. Баланс, в деякій мірі, це "золота середина", гармонія. Та в соціальному середовищі можлива лише умовна гармонія. Завжди є і будуть конфлікти та пошук мирних шляхів їх вирішення, оскільки дія одного заважає інтересам іншого, тобто коли дія одного об'єкта наштовхується на дію іншого, то ці об'єкти стають взаємозалежними. Вони можуть або взаємодіяти між собою, або

конфліктувати. В останньому випадку, якщо сили рівні, їм потрібні ресурси та зв'язки з іншими об'єктами, що підкріплює їхню взаємозалежність з іншими. Процес взаємозалежності є неминучим в соціальній реальності. Розширюючи власні зв'язки суб'єкти долучаються до досвіду інших, в результаті чого відбувається взаємообмін інформацією, знаннями.

Взаємообмін інформацією, трансляція знання та досвіду в процесі соціалізації здійснюється в результаті засвоєння та передачі символів між суб'єктами (при цьому в якості суб'єкта виступають як індивід, так і соціальна спільнота). На початку ХХ століття цими питаннями, а також і іншими, займалась наука соціолінгвістика. Із неї, можна вважати, фігуративна соціологія "черпала своє натхнення". Схожість між положеннями соціолінгвістики та фігуративної соціології у цілісному баченні об'єктів та суб'єктів дослідження. Ф.де Соссюром постулюється принцип цілісності, взаємодоповнення, згідно з яким "у мовній діяльності є і індивідуальна, і соціальна сторона, при чому зрозуміти одну без іншої неможливо" [11]; такий же принцип можемо спостерігати і в фігуративній соціології. Центральною думкою в ній є та обставина, що соціологія має вивчати не окремо соціальне і індивідуальне, а навпаки, у взаємозалежності, в цілісності. Для реалізації цього, Еліас і використовує поняття "фігурація", за допомогою якого можна "послабити соціальний примус думати і говорити так, начебто "індивід" та "суспільство" є дві різні і, більш того, антагоністичні фігури" [12]. Поняття "фігурація" означає соціальні процеси, в яких індивіди перебувають у взаємному сплетінні та взаємозалежності один від іншого. За допомогою цього поняття підкреслюється цілісність, яка утворюється в результаті взаємозалежності між складовими фігурації на макро рівні (суспільство) та на мікро рівні (соціальна група). Поняття фігурації підкреслює важливість та рівнозначність як складових, так і цілого. Еліас доводить рівнозначність (але не однаковість) між суспільством та індивідом, їхню важливість. Він вважає, що коли дослідники розглядають окремо індивідів і окремо суспільство, надаючи то першому, то другому більшого значення, це не слугує на користь пояснення об'єкта, якими є або фігурація, або індивід, який перебуває у взаємозалежності від інших.

Можна помітити деякі запозичення фігуративної соціології з концепції психоаналізу, зокрема це стосується психоаналітичних інстанцій З.Фрейда. Він виділяв три таких інстанцій: "Воно", "Я" та "Над-Я". Під "Воно" Фрейд розумів інстинкти, пристрасті людини; основний принцип, який ним керує – це принцип насолоди. "Я" означає розум та розсудливість, воно "намагається застосувати на ділі вплив зовнішнього світу та його наміри і намагається принцип насолоди замінити принципом реальності" [13]. Стосовно "Над-Я", то це є орієнтація в діях та в поведінці на іншого, бажання бути схожим на іншого суб'єкта. Орієнтири регулюють поведінку людини, вони виступають в якості заповідей та заборон, виступаючи у вигляді "моральної цензури" [13]. Фрейд вважає, що в "Над-Я" зберігаються соціалізовані імперативи, а також саме в ньому формується совість та моральність людей. В "Над-Я" формуються соціальні почуття, оскільки вони "основуються на ідентифікації себе з іншими – на ґрунті однакового "Над-Я" [13]. Отже, "Над-Я" виступає в якості базису соціальних почуттів.

У фігуративній соціології також визнавався такий поділ. Але на думку Еліаса найбільшої уваги заслуговують інстанції "Воно" та "Над-Я". В психогенетичному дослідженні Еліасом аналізуються афективні стани, які притаманні "Воно". Досліджуючи афекти, Еліас робить висновок, що чим більш цивілізована людина, тим більш підвладні їй емоційні стани, тим сильніше вона контролює стани афекту. В соціогенетичному – описується процес соціалізації та передачі досвіду від одного покоління до іншого. В цій області дослідження описується психоаналітична інстанція "Над-Я".

Досліджуючи зв'язки фігуративної соціології з іншими теоретичними напрямками, слід відмітити досить тісний зв'язок з феноменологією. Концепція Еліаса ґрунтується на феноменологічному принципі, згідно з яким свідомість людей творить смисли в соціальній реальності. Він зазначає, що "те, що знаходиться поза моєю свідомістю, не існує – в соціальному дискурсі" [14]. Таким чином, у фігуративній соціології застосовано класичний принцип феноменологічної редукції.

Фігурації утворюються індивідами. Індивіди у фігуративній соціології є діючими суб'єктами, які розуміють соціальне оточення і, яких розуміють в ньому, оскільки вони засвоїли та продовжують засвоювати соціальний контекст. Індивіди налагоджують зв'язки з оточуючими, вступають між собою в комунікації; вони є відкритими та діючими суб'єктами, які перебувають у відносинах взаємозалежності. Взаємозалежність з однієї сторони, обмежує людину, оскільки остання втрачає в деякій мірі власну свободу вибору, але з іншої – дає можливість бути залученою до системи благ (або принаймні бути ознайомленою з існуванням такої), якими володіють інші учасники комунікації.

Коли суспільство ускладнюється, зростає і кількість соціальних функцій, які виконуються його членами, люди стають все більш переплетеними у своїх взаємодіях з іншими суб'єктами. Зростання кількості потреб обумовлює розподіл обов'язків та функцій, які призводять до ускладнення мережі соціальних залежностей. Чим більше потреб у людини, тим більше вона є залежною від інших. Та оскільки, як вже зазначалось, суб'єкти можуть розглядатись як об'єкти по відношенню до інших, то мова вже йде не про залежність (як односторонній процес), а про взаємозалежність, оскільки в ньому опиняються певна кількість суб'єктів.

Еліас розглядав диференціацію в індустріальному суспільстві як таку, що ускладнює взаємозв'язки. В результаті між суб'єктами формуються складні опосередковані взаємозалежності, які приходять на зміну більш простим безпосереднім взаємозв'язкам. Один із найбільших критиків Еліаса – Х.П.Дюрр вважав, що індустріалізація, навпаки послаблює взаємозв'язки між людьми. Він вважає, що люди були більш переплетені у своїх взаємовідносинах тоді, коли перебували в малих групах на стадії родоплемінних відносин. Саме в цей період часу, зауважує Дюрр, соціальний контроль був більш розвинутий, коли люди були в кровноспоріднених відносинах. Як і Дюрр, Н.Роуз вважав, що розвиток суспільства веде до ідеї збільшення індивідуалізму в європейському суспільному житті [4].

На думку Еліаса бути незалежним суб'єктом людина не може, тому що це б означало її інтелектуальну блокаду, оскільки її повідомлення іншим не могли б бути розкодовані та сприйняті, комунікація б не відбулась. Ця ж лінія

прослідковується і в феноменологічній соціології, одним з ключових концептів якої є інтерсуб'єктивність світу значень.

Постійна взаємозалежність між суб'єктами утворює певну тканину соціальних зв'язків. Одним із феноменів соціального зв'язку є схильність до примусу. В результаті розподілу влади, певні суб'єкти наділяються важелями впливу, здатністю керувати та застосовувати примус задля власних інтересів. Примус стимулює до дій, або обмежує їх, забезпечуючи порядок у фігурації. "Специфіка поняття "примус" полягає в тісному зв'язку з поняттям конфлікту або конкуренції. Джерелами примусу є всі ресурси, які потенційно необхідні для успішної боротьби, в тому числі такі нематеріальні ресурси, як час, організаційні властивості, солідарність і знання, особливо знання компетентних експертів" [7, с. 68].

Виникає питання, ким для Еліаса є індивід. Для того, аби пояснити свою точку зору, Еліас вводить нове поняття "homo clausus", яким він позначає індивіда, образ якого укорінився в Західній соціології, а саме обмеженого суб'єкта. Це поняття означає, що людина не може бути замкненою. При соціологічному аналізі він відстоював позицію людської взаємозалежності [15]. Саме замкненість обмежує людину в її вияві індивідуальності. Чим більше людина соціально взаємозалежна, тим ширшим є поле її діяльності, розширюється її потреби та способи їх задоволення. Людина постійно формується, вона не є сталим результатом соціалізації, вона постійно змінюється, сприймає та рефлексує стосовно зовнішніх обставин.

У фігуративній соціології суб'єкт поєднує в собі раціональну та емоційну складову. Емоційність, зокрема афективні стани, в процесі цивілізації мають підкорюватись раціональній частині людської природи. Подолання станів афекту – це результат нав'язування соціумом правил поведінки (в процесі цивілізації), які з часом виступають для людини вже як самопримус, самоконтроль. Людина вже сама себе контролює, в неї виникає відчуття сорому, якщо вона ці правила не виконує. Опоненти Еліаса критикують ці досить близькі до психоаналізу тези, вважаючи, що відчуття сорому у людини не формується в процесі цивілізації, а існує від самого початку її існування [4].

Проте Еліас досить чітко відмежовує свою позицію від психоаналітичного бачення джерел соціального розвитку. На його думку, людська поведінка не завжди є раціональною, оскільки дії, які ними здійснюються в процесі життя, наперед непередбачувані, а наслідки не контрольовані. Проте в процесі цивілізації, вважає Еліас, здійснюється раціоналізація поведінки та дій. Під раціоналізацією дій, вчений розумів такий спосіб поведінки, коли суб'єкт може моделювати її, підвищувати «поріг сорому», контролювати афективні стани. Отже, раціональність є осмисленою, вона набувається та формується індивідами внаслідок цивілізованості та засвоюється ними в процесі соціалізації. Індивіди починають добровільно обмежувати себе як на індивідуальному рівні (напр., визнання необхідності етикету за столом), так і на державному рівні (екологічна політика, яка обмежує державу, але признана світовою спільнотою; створення санкціонуючих органів). Такий прояв самообмеження називається пацифікацією. Це ще одне поняття, яке Еліас використовує в фігуративній соціології. Зміни на індивідуальному рівні відбуваються за допомогою колективних дій наступних поколінь.

**Висновки. 1.** Особливостями фігуративної соціології є наступні. По-перше, і явища, і процеси вивчаються в безперервному русі, оскільки вони не можуть бути завершеними, перебуваючи в цивілізаційному просторі. По-друге, здійснений синтез мікро та макро рівнів соціологічного аналізу, дає можливість дослідити явища та процеси в цілісності. По-третє, фігуративна соціологія вивчає об'єктів та суб'єктів в довготривалому, цивілізаційному процесі. По-четверте, фігуративна соціологія досліджує зміни в усіх сферах людської життєдіяльності, а для того, щоб всі ці сфери охопити, Еліасом було введено в соціологічний обіг поняття "фігурація", яке відображує наявність та сплетеність взаємозв'язків між суб'єктами, а також їх процесуальний характер. До поняттєво-категоріального апарату, який використовує фігуративна соціологія, можна також віднести такі поняття, як взаємозалежність суб'єктів, примус та пацифікація.

2. Фігуративна соціологія мала взаємний вплив з теоріями психоаналізу Фрейда, з соціолінгвістикою Ф. де Соссюра, зі структурним функціоналізмом Т.Парсонса, з неофункціоналізмом Дж.Александера та з феноменологією Гуссерля. Під взаємним впливом розуміються ті запозичення, якими користувалась фігуративна соціологія (як для критики, так і для прийняття) в процесі свого становлення, а також ті запозичення з фігуративної соціології, які використовували інші соціологічні напрямки в своєму теоретизуванні.

### **Література**

1. Могильницький Б. Междисциплинарный синтез: уроки школы «анналов» [Електронний ресурс] / Б. Могильницький – Режим доступу: <http://klio.tsu.ru/annals.htm>
2. Тилли Ч. Историческая социология / Журнал Социсс. – 2009 г. - №2. – С.96 – 101
3. Еліас Н. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження / Н.Еліас. [пер. з нім. О.Логвиненко]. – Київ, Видавничий дім "Альтернативи". – 2003. – 672 с.
4. Krieken Robert van Occidental self-understanding and Elias-Duerr dispute: 'thick' versus 'thin' conceptions of human subjectivity and civilization / Modern Greek Studies 13, 2005: 273-281
5. Гудсблом Й. История человечества и долговременные социальные процессы: к синтезу хронологии и фазеологии / Альманах "Время мира", Вып. 2, 2001, с. 117-132.
6. Элиас Н. Придворное общество: Исследования по социологии короля и придворной аристократии, с Введением: Социология и история / Н.Элиас [пер. с нем. А.П.Кухтенкова, К.А.Левинсона, А.М.Перлова, Е.А.Прудниковой, А.К.Судакова]. – М.: Языки славянской культуры, 2002 г. – 368 с.
7. Вячеславова Е. Цивилизационная теория Норберта Элиаса: проблемы социальной эпистемологии / Філософські дослідження. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Випуск 3. – Луганськ, 2002. – С.61 – 74.
8. Парсонс Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения / [Електронний ресурс] / Т.Парсонс – Режим доступу: [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Sociolog/pars/pou\\_ob.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/pars/pou_ob.php)
9. Александер Дж. Сенси соціального життя: культуральна соціологія (The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology. – New York: Oxford University Press, 2003)
10. Соболевська М.О. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник. – Київ: Дух і Літера, 2010. -164 с.
11. Соссюр Ф. де Курс общей лингвистики (извлечения) / Звегинцев В.А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. Часть 1. – М., 1960г. [Електронний ресурс] / Ф. де Соссюр – Режим доступу: <http://philologos.narod.ru/ling/saussure.htm>



12. Элиас Н. Понятие фигурации / Н.Элиас ; [Пер. книги "Что такое социология?" дается по изданию: Elias N. Was ist Soziologie? Munchen: Juventa Verlag, 1970.]. // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2000. – Т. III. - № 3. – С. 139 – 145.
13. Фрейд З. Я и Оно / [Электронный ресурс] / З.Фрейд – Режим доступа: [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Psihol/freyd/ya\\_ono.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/freyd/ya_ono.php)
14. Кармадонов О. "Теория символа" Норберта Элиаса Elias N. The symbol theory. London: Sage Publications, 1991/ Социологический журнал. – 2006 г. [Электронный ресурс] / О.Кармадонов – Режим доступа: <http://www.socjournal.ru/review/570>
15. Salumets T. N. Elias and Human Interdependencies / Canadian Journal of Sociology Online March - April 2002 / [Электронный ресурс] / Т. Salumets – Режим доступа: <http://www.cjsonline.ca/reviews/norbertelias.html>
16. Goody versus Goudsblom: Pour ou contre Norbert Elias? [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.polis.sciencespobordeaux.fr/vol7ns/arti6.html>
17. Мазаник М. Энциклопедия мировой истории [Электронный ресурс] / М.Мазаник – Режим доступа: <http://www.history-time.net/history/695>

УДК 316.3:316.35

**Черних Г. А.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, аспірант

## **КОНЦЕПТУАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СПОСОБІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

*У статті аргументована необхідність розробки соціологічного концепту «індивідуальна активність» у зв'язку з врахуванням особливостей еволюції та розвитку дослідницьких стратегій теоретичної інтерпретації способів та механізмів індивідуальної активності в соціологічних теоріях кінця ХІХ- початку ХХ ст.*

**Ключові слова:** активність, соціальна якість, соціальна поведінка, індивідуальна активність, соціальна активність, групова активність.

*В статье аргументирована необходимость разработки социологического концепта «индивидуальная активность» в связи с учетом особенностей эволюции и развития исследовательских стратегий теоретической интерпретации способов и механизмов индивидуальной активности в социологических теориях конца ХІХ- начала ХХ в.*

**Ключевые слова:** активность, социальное качество, социальное поведение, индивидуальная активность, социальная активность, групповая активность.

*The cognitive importance of the “individual activity” sociological concept under the context of theoretical interpretations of the individual activist’s mechanisms in sociology by the end of ХІХ and the beginning of ХХ centuries is substantiated in the article.*

**Keywords:** activity, social quality, “social behavior, individual activity, social activity, group activity.

**Актуальність дослідження** полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку соціології актуалізується проблема індивідуалізації – прояву індивідуальної активності особистості у суспільстві. Безперервні трансформаційні процеси у суспільстві, зміни у взаємодії людей, розвиток онтологічних проблем соціальної реальності, все це породжує низку ще недосліджених проблем, пов'язаних з трансформацією людської активності. Люди формують нові спільноти, які характеризуються новими стратегіями